

МОДЕЛЮВАННЯ ОСВІТНЬО-ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА МАЙБУТНЬОГО

У статті розкрито питання розвитку українського суспільства на основі всебічного розвитку національної освіти у перспективних моделях, які випробувані часом, показано необхідність підтримання природної обдарованості, здібностей кожної дитини на життєвому становленні та розвитку.

Ключові слова: освіта, навчання, виховання, освітній простір, якість освіти, інтеграція освіти.

В статье раскрыт вопрос развития украинского государства на основе развития национального образования в перспективных моделях, которые испытаны временем, показаны потребности поддержания естественной одаренности, способностей каждого ребенка, на жизненном составляемые и развитию.

Ключевые слова: образование, учеба, воспитание, образовательное пространство, качество образования, интеграция образования.

In the article the question of development of the state is exposed on the basis of development of national community in perspective models which are tested sometimes, the necessities of maintenance of natural gift, capabilities of every child, are shown on vital made and to development.

Key words: education, studies, education, educational space, quality of education, integration of education.

Актуальність проблеми. Світове співтовариство прагне створити систему освіти, яка відповідала б викликам часу, потребам особистості і суспільства в цілому, а тому прогнозує нові умови і віднаходить інноваційні моделі освітнього розвитку. У найперспективніших моделях, які випробувані часом, в основу покладено ідею підтримання і розвитку природної обдарованості, здібностей кожної дитини як запоруки її самоствердження на життєвому шляху.

Аналіз останніх публікацій. У даний час в Україні вийшло друком значна кількість науково-методичної літератури яка присвячена загальним стратегіям розвитку освіти в умовах інформаційного суспільства, сучасному розумінню якості освіти, зокрема, вітчизняні відомі автори у галузі освіти і виховання учнівської та студентської молоді: О. Антонов, І. Бабин, Г. Балл, І. Бех, В. Биков, М. Вачевський, Л. Даниленко, В. Кремень, В. Мадзігон, С. Ніколаєнко, В. Олійник та інші.

Мета статті. Розкрити основні засади становлення та розвитку сучасної системи освіти відповідно міжнародних стандартів та світових тенденцій глобалізації, які повинні мати універсальні знання у сфері освіти, формувати освітній простір "світові освітні мережі".

Виклад основного матеріалу. Водночас широкому загалу невідомі спроби цілісного моделювання освітньо-інформаційного середовища майбутнього. Хоча основоположні ідеї такого моделювання з різних причин не були повністю реалізовані на практиці. Разом з тим

теоретичні обґрунтування, елементи проєктів використовувалися під час створення закладів, які б забезпечували прогресивні і перспективні підходи до організації.

В основі моделювання освітньо-інформаційного середовища майбутнього, повинна лежати ієрархічна модель особистості, в якій чітко окреслена організаційна структура та елементний склад. Це дасть змогу конструктивно визначити напрями і темпи розвитку особистості, а також розробити ефективні методики педагогічного впливу. Особистість має розглядатися не ізольовано, а як складова навколишнього світу. На цьому повинні формуватися засадничі принципи організації педагогічної взаємодії та забезпечення їх реалізації в навчальних планах, програмах, технологіях навчання і виховання.

Основною метою моделювання освітньо-інформаційного середовища майбутнього повинно бути виховання здорової, гармонійно і всебічно розвиненої особистості. Новизна ідеї полягає в тому, що ставиться завдання сформулювати соціально активну й відповідальну, творчо думачу і працюючу особистість шляхом створення оригінальної системи безперервної освіти від народження дитини до входження її в самостійне життя.

Перед учнями і педагогами-практиками ставиться завдання розробити й апробувати вихідні принципи та режими найсприятливішого розвитку природних задатків, інтересів і схильностей учнів, вийти на якісно новий рівень освітньо-виховного середовища, яке відповідало

МОДЕЛЮВАННЯ ОСВІТНЬО-ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА МАЙБУТНЬОГО

б вимогам часу. Поставлені завдання необхідно реалізувати через створення оптимальних матеріально-технічних, психолого-педагогічних, санітарно-гігієнічних, організаційно-режимних і кадрових умов.

З цієї метою необхідно розв'язати комплекс наступних завдань:

1. Спираючись на сучасні антропологічні знання, здійснюючи медико-психологічний захист вихованців, створити умови для повноцінного і гармонійного фізичного, розумового і духовного розвитку особистості, забезпечити виховання здорової людини.

2. Розробити й апробувати структуру освітньо-інформаційного середовища як системи безперервної освіти, що охоплює такі ланки: центр сім'ї і раннього дитинства, дитячий садок, передпочаткову школу, початкову школу, основну і старшу школу. Особливість цієї структури зумовлена різними видами диференціації навчально-виховної роботи із застосуванням традиційних і нетрадиційних форм і методів навчання.

3. Забезпечити матеріально-технічну базу з урахуванням досягнень науки і техніки на основі використання новітніх комп'ютерних технологій та інших сучасних засобів навчання на електронних носіях.

4. Створити в школі соціально-психологічну атмосферу, яка сприяє співтворчості, співпраці та розвитку різнобічної активної самостійної діяльності учнів.

5. Забезпечити педагогічний процес як загальний рух педагогів, учнів і батьків до загальнолюдських цінностей виховання, освіти і розвитку, для чого необхідно:

- апробувати новий зміст освіти, що оптимізує всі цикли предметів на основі інтегрування навчального матеріалу з урахуванням принципів гуманітаризації, гуманізації та політехнізації;

- формувати необхідний і достатній обсяг осмислених, мобільних знань і навичок, прийомів пізнавальної діяльності на основі принципів диференціації та індивідуалізації відповідно до обраного учнем напрямку і переходом в основній і старшій школі до поглибленої, профільної і спеціальної підготовки;

- реалізувати новітні форми, методи і засоби навчання, які дають змогу перейти від пояснювально-ілюстративного до проблемно-пошукового навчання, що активізує всі види самостійної пізнавальної діяльності учнів;

- розробити і апробувати специфічні види самостійної роботи учнів і способи контролю та самоконтролю їхніх навчальних досягнень;

- визначити та реалізувати схеми продуктивної взаємодії учительського й учнівського колективів із зовнішнім соціально-культурним та економічним середовищем.

6. Створити адекватні санітарно-гігієнічні та ергономічні умови для учнів, які забезпечують ефективну реалізацію навчально-виховного процесу.

7. Розробити й апробувати варіанти режиму роботи різних типів навчальних закладів, які забезпечують реалізацію базових принципів освіти.

8. Розробити заохочувальну систему підготовки і підбору кадрів, підвищення їхньої кваліфікації, оплати праці та забезпечення умов життєтворчості.

Модельоване освітньо-інформаційне середовище повинно бути таким, що розвиває дітей і розвивається саме. При цьому необхідно враховувати три основних аспекти ідеї розвитку: постійний розвиток змісту і методів навчання, їх вплив на розвиток особистості і, як результат, вплив на розвиток соціокультурного середовища мікрорайону, у якому розташовано навчальний заклад.

Перший аспект ідеї розвитку – динамізм пошуку та багатоваріантність розв'язання комплексу навчально-виховних проблем.

Другий аспект ідеї розвитку – створення в навчальному закладі такої педагогічної системи, яка б всіляко стимулювала, сприяла і вмотивовувала всебічне виховання і розвиток учнів, зокрема формування в них почуття відповідальності і діяльної ініціативи.

Третій аспект ідеї розвитку – спрямованість навчального закладу як соціокультурного інституту на підйом національної культури, прискорення соціально-економічного і духовного прогресу мікрорайону. Суть принципів моделювання освітньо-інформаційного середовища полягає в наступному:

1. Демократизація – це мета, засоби і гарантія перебудови школи, відкритість і варіантність змісту освіти, розвиток педагогіки співтворчості і співпраці, введення чинних та ефективних форм самоврядування шкільного колективу, перебудова взаємин учителів та адміністрації.

2. Принцип виховання здорової людини має реалізуватися через забезпечення фізичного, морального, соціального й психологічного благополуччя кожного учня і працівника навчального закладу.

3. Системність передбачає логічну взаємодію усіх структурних підрозділів, усіх учасників навчально-виховного процесу в навчальному

МОДЕЛЮВАННЯ ОСВІТНЬО-ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА МАЙБУТНЬОГО

закладі і поза ним, продуктивну співпрацю, що забезпечуватиме оптимальний розвиток, навчання і виховання учнів.

4. Гуманізація школи та освіти передбачає дитино центристський підхід, що сприяє подоланню відчуження вчителя та учня від навчальної діяльності та один від одного, забезпечення орієнтації школи на повноцінність щоденного життя учнів на кожному з вікових етапів – у дитинстві, отрочстві, юності. У навчальному закладі повинна підвищуватися не тільки питома вага предметів гуманітарного циклу, необхідно передбачати звернення до світової культури, історії, духовних цінностей, якими пронизуються всі навчальні предмети, де в основу закладаються ідеї добра, людяності, миру, милосердя.

5. Диференціація та індивідуалізація навчально-виховного процесу повинна сприяти розвитку здібностей кожного, хто навчається, розвитку особистості з урахуванням її інтересів, мотивів, ціннісних орієнтацій, розбіжностей в інтелектуальній, емоційно-вольової і дієво-практичній сферах, особливостей фізичного і психічного розвитку кожного учня (особистісно орієнтований підхід в організації навчально-виховного процесу).

6. Діяльнісний підхід вимагає включення учнів в активну суспільно корисну діяльність, у тому числі у своєму мікрорайоні, для розв'язання завдань соціальної адаптації вихованців.

7. Співпраця – спільна доцільна активна діяльність учителя і учня, який творчо розвивається, спрямовується на опанування знань і соціального досвіду. Процес співтворчості і співпраці скріплюється взаємопроникненням у духовний світ один одного, колективним аналізом ходу та результатів діяльності співпраці як такої.

8. Саморух учнів шляхом розвитку здійснюється в результаті створення оптимальних умов та режиму найбільшого сприяння (педагогічного, психофізіологічного, медичного, ергономічного тощо) для різнобічного самостійного розвитку природних задатків, схильностей та інтересів, у результаті чого учневі надається можливість вільного самостійного переміщення по різних потоках складності та рівнях навчання з метою саморозвитку.

9. Оптимізація навчально-виховного процесу передбачає досягнення кожним учнем найвищого рівня знань, умінь і навичок, розвитку психічних функцій, способів діяльності, можливих для конкретної особистості в умовах навчального закладу. Тобто, отримання найбільшого ефекту за найменших витрат психофізіологічних зусиль.

10. Принцип нетрадиційності системи виражається в розумній зміні традиційної класно-урочної системи, розрахованої на одновікову групу учнів, на індивідуально-пошукову школу. Він передбачає спільне навчання і виховання різновікових груп учнів у так званій зоні вільного розвитку, що дає змогу їм переходити на більш високому рівні в індивідуально-пошукову школу.

Організаційно-педагогічна структура освітньо-виховного середовища повинна відповідати таким принципам:

- цілісності та комплексності – відображати єдність і взаємозв'язок у діяльності всіх структурних підрозділів;

- послідовності на кожній освітній сходинці всіх традиційних і нетрадиційних компонентів навчально-виховної системи – цілей, змісту, методів, засобів і організаційних форм;

- варіативності, що передбачає як мінімум чотири гнучкі та динамічні освітні напрями для створення оптимальних умов розвитку й реалізації природних задатків, схильностей та інтересів кожної дитини;

- адаптивності – реалізації принципів безперервного виховання і освіти дитини відповідно до її вікових психофізіологічних особливостей та перспективних потреб суспільства (соціальної адаптації).

Освітньо-інформаційне середовище повинно забезпечувати зв'язок цілей і завдань виховання, навчання й розвитку учнів на кожній віковій сходинці з урахуванням – психологічних і фізіологічних особливостей дітей.

Науково обґрунтовані вікові періоди розвитку: раннє дитинство – від року до 3 років, дошкільне дитинство – до 6 років, період отрочства – 6 – 10 років, підлітковий період – 11–15 років, ранній юнацький вік – 16 – 18 років.

Виходячи з цього освітньо-інформаційне середовище повинно мати п'ять ступенів навчання і виховання дітей, а саме:

- I – центр сім'ї та раннього дитинства (від народження до 3 років);

- II – дитячий садок – передпочаткова школа (3 – 5 років);

- III – початкова школа: 1– 4 – класи (6 – 10 років);

- IV – основна школа: 5 – 9 класи (11– 15 років);

- V – старша школа: 10 – 12 класи (16 – 18 років).

Наповнюваність кожної групи центру сім'ї та раннього дитинства, дитячого садка – передпочаткової школи, кожного класу початкової і основної школи (1 – 9 класи) – 14 осіб, старшої школи (10 – 12 класи) – 10 осіб.

МОДЕЛЮВАННЯ ОСВІТНЬО-ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА МАЙБУТНЬОГО

Розробляючи технологію навчально-виховної роботи в центрі сім'ї та раннього дитинства необхідно виходити з того, що саме в цьому віці здійснюється інтенсивний загальний розвиток дитини, який слугує фундаментом для здобуття в подальшому будь-яких спеціальних знань, навичок і засвоєння різних видів діяльності. Основне значення мають підтримання та всілякий розвиток якостей, специфічних для цього віку. Оскільки що унікальні умови цього віку більше не повторяться, то те, що "не зроблено" тут і тепер, надолужити надалі буде важко або зовсім неможливо.

Для виховання гармонійно розвинених, здорових дітей і реалізації концепції безперервної освіти необхідно заповнити "порожнину", тобто взяти під контроль період, який випадає з поля зору педагогів. Для цього потрібно створити службу кваліфікованої допомоги і контролю за фізичним, розумовим й емоційним розвитком з боку фахівців різного профілю в період життя дитини до її приходу в дитячий садок. З цією метою необхідно створити центр сім'ї і раннього дитинства, на який покладатиметься:

а) навчання батьків розуміти проблеми дітей і підлітків, вивчення їхніх психолого-фізіологічних особливостей, створення в родині атмосфери взаємодовіри, поваги і взаєморозуміння як засобу і способу активного виховання;

б) здійснення завчасної медико-просвітницької, психолого-педагогічної роботи з людьми, які беруть шлюб, і сімейними парами, що очікують на появу дитини;

в) надання допомоги у вихованні та контролі за розвитком дітей від народження до трьох років;

г) забезпечення статевого виховання дітей, навчання батьків за спеціально розробленими спецкурсами.

Другим ступенем є дошкільне виховання, так звана перед початкова школа, яка охоплює дітей трьох вікових груп: трьох, чотирьох і п'яти років. У середині кожної групи повинні виділятися підгрупи дітей зі здібностями, схильностями та інтересами з метою спостереження і розвитку їхніх здібностей.

У початковій ланці школи головним напрямом освіти повинні виступати – різнобічний розвиток особистості, міцне засвоєння базових знань та умінь, розвиток природних схильностей і обдарувань дітей. Особливу увагу необхідно звертати на збереження при цьому всіх умов для повноцінного життя дітей, реалізації їхніх запитів.

Диференціація навчально-виховної діяльності на цьому ступені досягається завдяки варіативності самого процесу, темпу викладу

навчального матеріалу, надання дітям широких можливостей вибору видів діяльності, адаптації навчальних завдань до індивідуальних можливостей дітей та організації класів з урахуванням рекомендацій психологів і медичних працівників.

Класи повинні комплектуватися диференційовано за чотирма напрямками, три з яких мають передбачати, своєю чергою, два ступені складності в оволодінні програмою.

Ці напрями можуть реалізуватися в умовах класно-урочної системи. Четвертий напрям (зона вільного розвитку для дітей з прискореним темпом розвитку) використовує нетрадиційні форми навчання. Кожна дитина повинна отримати обов'язковий загальноосвітній і виховний рівень, задовольняючи при цьому свої запити й інтереси, розвиваючи здібності й задатки. З цією метою пропонуються напрями за інтересам: спортивний та художньо-естетичний, гуманітарний, загальнотехнічний і нетрадиційний, розрахований на обдаровану молодь.

Перед основною школою ставиться завдання забезпечити обов'язковий рівень освіти, достатній як для паралельного отримання загальної середньої освіти, так і для професійної освіти, а в окремих випадках – для початку самостійної трудової діяльності.

На цьому етапі забезпечується вивчення спеціально розроблених курсів, які складають "ядро знань", займаючи 70 – 75% навчального часу. Решту часу відводиться на вивчення варіативної частини програми. У ній диференціація здійснюється згідно з інтересами і змістом поглибленої та профільної підготовки за такими напрямками: спортивним та художньо-естетичним, суспільно-гуманітарним, інформаційно-математичним, хіміко-фізичним і загально технічним. Навчання за ними розпочинаються у восьмому класі, не виключаючи при цьому можливості переходу до іншого напрямку.

Старша школа будується на широкій і глибокій диференціації та варіативності, що дає змогу максимально врахувати здібності, інтереси і життєві плани молоді. На цьому етапі необхідно сформувати стійкі світоглядні позиції особистості, її ціннісні орієнтації й активну життєву позицію.

Індивідуалізація і диференціація навчання на цьому етапі передбачає:

а) розроблення нового змісту освіти (вибір груп предметів за певного "ядра знань"), що без зниження якості звільняється від повторів і зайвої деталізації, створюючи єдину, цілісну картину світу;

б) розвиток здібностей і творчих можливостей

МОДЕЛЮВАННЯ ОСВІТНЬО-ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА МАЙБУТНЬОГО

кожного учня. Здійснюється розподіл потоків на групи спортивного, художньо-естетичного, гуманітарного напрямів, групи з вивчення хімії, фізики, біології, медицини, математики, а також з вивчення певних технічних спеціальностей;

в) використання індивідуального стилю навчання; учні в будь-якому потоці можуть продовжувати навчання в індивідуально-пошуковій школі з вільним режимом відвідування, за індивідуальним планом; для читання лекцій у потоці запрошуються викладачі вищих навчальних закладів; ведення частини уроків для учнів старшої школи передбачається іноземними мовами;

г) організацію занять з урахуванням інтересів і схильностей дітей (факультативи, гуртки, секції).

Сутність режимних моментів виражається в тому, що початкова, основна і старша школа повинна працювати п'ять днів на тиждень у формі школи повного дня. Одна група дитячого садка – передпочаткової школи та один клас початкової школи працюють у цілодобовому режимі.

Новизна пропонованого освітньо-інформаційного середовища спостерігається в тому, що принцип безперервної освіти і виховання реалізується через інтеграцію в одну освітню систему “Центру сім’ї та раннього дитинства” (0 – 3 роки), “дитячого садка – передпочаткової школи” (3 – 5 років); “початкової школи” (6 – 10 років); “основної школи” (11 – 15 років); “старшої школи” (16 – 18 років), а також “професійно-технічного і вищого навчального закладу”.

Висновки. Отже, для створення оптимальних умов розвитку природних задатків і обдарованості дошкільнят і учнів усіх вікових груп повинні створюватися сприятливі умови протягом усього часу перебування дитини в навчальному закладі.

Педагогічний процес за всіма напрямками повинен бути загальним рухом педагогів, учнів і батьків до цілей освіти, при цьому педагог стимулює і спрямовує пізнавальні й життєві інтереси учнів, працюючи в дусі співтворчості та співпраці. Це, зокрема, передбачає розуміння педагогом учня, визнання його права участі в прийнятті рішення, на помилку, а також відкритість, особисту відповідальність педагога за свої судження, оцінки, рекомендації, вимоги та вчинки. Здобуваючи під час такого спілкування повагу і довіру учнів, педагог водночас розвиває в них здатність усвідомлювати себе, свої дії, цілі, мотиви, причини успіхів і невдач.

Слід відзначити, що цивілізаційні тенденції розвитку сучасного суспільства ставлять нові вимоги перед людиною, а отже і перед освітою, яка відіграє вирішальну роль у становленні кожної

особистості. Це вимагає від країни, яка намагається бути конкурентоспроможною, перше, забезпечити нові освітні завдання і рішуче та наполегливо взятися за їх реалізацію. Ідеться, зокрема, про сучасне розуміння якісної освіти. Цілком очевидно, що освіта повинна підготувати людину до нових умов життя і діяльності.

1. Антонова О.Є. Теоретичні та методичні засади навчання педагогічно обдарованих студентів / О.Є. Антонова. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 472 с.

2. Бабин І.І. Стратегія й сучасні тенденції розвитку вищої освіти в контексті європейського простору вищої освіти / І.І. Бабин // Педагогіка і психологія. – 2009. – №2. – С. 61 – 71.

3. Балл Г.О. Орієнтири сучасного гуманізму в сучасній освітній, психологічній сфері / Г.О. Балл. – Житомир: Волинь, – 2008. – 232 с.

4. Бех І.Д. Виховання особистості: підручник. – К.: Либідь, 2008. – 848 с.

5. Биков В.Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія / В.Ю. Биков. – К.: Атіка, 2008. – 684 с.

6. Бондарчук О. І. Соціально-психологічні основи особистісного розвитку керівників загальноосвітніх навчальних закладів у професійній діяльності: монографія / О.І. Бондарчук. – К.: Науковий світ, 2008. – 318 с.

7. Вачевський М.В. Маркетинг. Формування професійної компетенції: підручник. – К.: ВД “Професіонал”, 2005. – 512 с.

8. Даниленко Л.І. Інноваційний освітній менеджмент: наук.-метод. посіб. / Л.І. Даниленко. – К.: Главник, 2006. – 120 с.

9. Мадзігон В.М. Концепція Національного центру обдарованої дитини / В.М. Мадзігон // Рідна школа. – 2009. – №2 – 3 (950 – 951). – С. 64 – 68.

Стаття надійшла до редакції 07.03.2010

*“Не на оздобі злотні... Купують славу
– на відкриті рани”.*

*Пилип Орлик
Гетьман України (у вигнанні)*

*“Якщо знайдете у чомусь неправду,
викрийте мене!”*

*Пилип Орлик
Гетьман України (у вигнанні)*

